

Sürdürülebilir Oyuncaklarda Tasarım

Sevil Yılmaz Aykul¹

Özet

Geleceğimiz olan çocukların gelişimlerinde oyuncakların önemli bir etkisi bulunmaktadır. Böyle bir öneme sahip olan oyuncakların tasarımı hassas davranılması gerekmektedir. Endüstrileşmeyle birlikte oyuncak tasarımları daha çok fabrikalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Fabrikalarda üretilen oyuncak tasarımları plastik ve türevleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Günümüzde ise oyuncaklarda sürdürülebilir tasarımlar ebeveynler tarafından tercih edilen ürünler arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir oyuncak çeşitlerinin birçok türü mevcuttur. Bu doğrultuda ahşap oyuncak üretiminde sürdürülebilir ürünlerin tasarım üzerindeki etkisi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak elde edilen verilerin betimsel analizi yapılmıştır.

Oyuncaklarda sürdürülebilir tasarımlara ilişkin yapılan çalışmalar ve yaklaşımlar incelenerek gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda oyuncak tasarımında sürdürülebilirliğin yaygınlaştırılmasına yönelik yapılabilecek çalışmalara yönelik öneriler ortaya konmuştur. Son olarak araştırma sürecinde elde edilen veriler ışığında ebeveynlerin çocuklarına alacak olduğu oyuncaklarda ahşap ve sürdürülebilir oyuncak seçimine daha fazla özen gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

1. Giriş

Oyun kavramı, insanlar ve diğer tüm canlılarda benzer özelliklerdendir. Bu nedenle oyun insanlığın varoluşundan günümüze kadar toplumsal yaşamda etkisini sürdürmektedir. Huizinga oyunun anlam açısından zengin bir fonksiyonun bulunduğunu belirtmiştir. Bu açıdan oyunu, oyuna has biçimsel yönü ile açıklamıştır. Huizinga'ya göre oyun, belirli kuralları çerçevesinde ama özgür bir irade ile belirli zaman ve mekân sınırları içerisinde amaca uygun olarak gerilim ve sevinç duygusuyla “alışılmış hayat”tan “başka türlü olmak” bilincinin eşlik ettiği eylem ve faaliyet türüdür (Huizinga, 1995).

1 Öğr. Gör., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, syilmazaykul@mehmetakif.edu.tr,
Orcid: 0000-0002-1827-1971

Oyunun gerçekçi yönü ise oyuncaklardır. İnsanlar ilk çağlardan bu yana çeşitli malzemelerden kendilerine oyun aracı yaparak oyun ve oyuncak sayesinde hayatı tanımaya çalışmıştır (Pehlivan, 2005). Oyuncaklar çocukların ilk arkadaşı olarak hayatlarına girmektedir. Bu yönüyle oyuncaklar sadece çocuklar için değil toplumun sosyo-kültürel yapısına da ışık tutmaktadır. Belli dönemlerin ve insanların geleneklerini ve kültürlerini gösteren en önemli unsur oyuncaklardır (Özcan, 2003). Üretim şekline bakılmaksızın oyuncaklar yapıldıkları çağların özellikleri hakkında topluma bilgi vermektedir. Ailelerin demografik özellikleri doğrultusunda çocuklarına oyuncaklar aldıkları ve ürettikleri bilinmektedir. Üst sosyo-ekonomik yapıya sahip olan ebeveynler pahalı oyuncaklar almış ve çocukları oyunlar oynamışlardır. Buna karşın alt sosyo-ekonomik duruma sahip olan ebeveynler ise durumlarından dolayı çocuklarına pahalı oyuncaklar alamamış imkanları doğrultusunda kendileri oyuncak yapmaya çalışmışlardır. Çocuklar ise zamanlarının çoğunun aile ekonomisine destek olmalarından dolayı oyuncakları ile oynamaya zaman bulamamışlardır. Bu durum çocukluktan itibaren insanların hangi işi, nasıl ve ne zamana kadar yapacağına ilişkin yansımalarını oyun ve oyuncaklardan rahatlıkla anlaşılabilir (Onur, 1992: 367).

İnsanlar tarihsel süreç içerisinde ilk olarak taş, kemik, ağaç, kumaş ve demir gibi malzemelerden oyuncaklar yapmışlardır. Günümüzde ise daha çok ucuz ve işlenmesi kolay olan maddelerden oyuncaklar yapılmaktadır. Bu maddeler içerisinde plastik ve türevleri önemli bir yer kaplamaktadır (Dalğar ve Kaya, 2017). Ekolojik bir ürün olan ahşap, ebeveynler malzeme seçiminde ahşabı tercih etmesinde önemli rol almaktadır. Kolay işlenebilmesi sebebi ile ahşap, oyuncak ahşap atlardan, ahşap arabalara kadar bir çok çeşide sahip olan oyuncakların yapımında uzun yıllardır tercih edilmiştir (Omatça, 2006). Günümüzde ebeveynler çocuklarına oyuncak satın alırken çocuklarının sağlıkları için kendilerince bazı kriterler belirlemek zorunda kalmışlardır. Özellikle oyuncakların neden yapıldığı, oyun oynarken kendilerine zarar verecek yönlerinin bulunmaması öncelikler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda oyuncakları tasarımlarını hazırlayan uzman kişiler çocukların zarar görmemesi için dikkat etmek zorundadırlar.

1.1. Ahşap Oyuncaklarda Sürdürülebilirlik

Eğitimden ekonomiye, sağlıktan sanata birçok alanda sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı aslında 13. yy. sonlarına kadar dayanmaktadır (Aydın, 2012). Sürdürülebilirliği tüm alanlarda yaygınlaştıran tasarımcılar ve tasarımın yapıldığı bireyler için önemli bir olgu haline gelmiştir. Sürdürülebilir tasarım, ekonomik, sosyal ve ekolojik bağ-

lamda sürdürülebilir nesnelere, mekanlar ve hizmetler tasarlama düşüncelerini içermektedir. Bu bakımdan sürdürülebilir tasarımı merkeze alarak devamlılık sağlanırken atık üretmemek olarak ta ifade edilmektedir. Sürdürülebilir tasarımın en önemli özelliği doğa dostu olmasıdır. Doğaya uyumlu, uzun vadeli, geri dönüştürülebilir malzemelerle tasarlanarak üretilmiş olmasıdır (Twemlow, 2008).

Sürdürülebilir tasarımların doğaya yönelik göstermiş olduğu hassasiyete bağlı olarak ahşap hammaddeler sürdürülebilir bir ürün olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda oyuncak tasarımcılarının ahşaba yönelmesinin temel sebepleri arasında ekolojik, yenilenebilir ve sürdürülebilir doğal bir kaynak olması bakımından sağlıklı ve estetik olmasıyla ilişkilidir (Koyuncu, 2017).

Çocukların hayatı anlamlandırdıkları, sosyalleştikleri, üretim ve tüketim alışkanlıklarını kazandıkları en önemli yer oyunlardır. Ayrıca yapılan araştırmalar göstermektedir ki erken yaşta tüketmeden üretme, atık ayrıştırma ve ileri dönüşüm hakkında becerileri kazanan çocuklar gelecekteki hayatlarında bu becerileri alışkanlığa dönüştürerek sürdürülebilir bir yaşam tarzına ulaşmada etkilidir (URL 3).

Sürdürülebilir ve çevre dostu olan oyuncaklar çoğunlukla ahşaplarda yapılmaktadır. Bu doğrultuda günümüzde insanlar sürdürülebilir ve ahşaptan yapılan oyuncakları daha fazla tercih etmektedirler. Akçağaç veya huş türleri diğer ağaçlara oranla hızlı bir şekilde büyüyen ağaçlar olması nedeniyle ahşap oyuncak üretiminde en iyileridir (URL 4).

Görsel-1 Küçük Ağız Ailesi

1.2. Ahşap Oyuncaklarda Tasarım

Ogata(2005)'ya göre yaşanan savaşlardan sonra insanlık dünyanın yeni olanaklarına ulaşarak, eğitimli orta ve üst sınıfta ahşap oyuncaklar zarafetin ve özgünlüğün bir ifadesi olmuştur. Doğal olarak ekolojide bulunan ahşabın diğer oyuncak hammaddelerine göre daha sağlıklı olması ve hem üreticiler hem de tüketiciler bağlamında olumlu izlenimler bıraktığı tartışılmaz bir gerçekliktir. Ayrıca ağaçlardan büyük bir titizlikle elde edilen doğal ve organik bir ürün olan ahşabın özellikleri itibariyle çok yönlü ve işlevsel oluşuyla tüm insanlığa katkı sağlamaktadır. Ahşabın bu özellikleriyle çocukların gelişim dönemleri üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır (Usta, 2022).

Ahşaptan üretilen oyuncaklar çocuklar tarafından çok sevilmektedir. Bu oyuncaklar çocuklar için eğlence aracı olmasının yanında sanat eseri olarak ta değerlendirilmektedir. Ahşap oyuncakların sanat eseri olarak değerlendirilmesinin nedeni tasarımı ve el işçiliği ile ilgili olmasıdır. El işçiliğiyle üretilen ahşap oyuncaklar toplum tarafından daha fazla değer görmektedir. Bu oyuncakların çoğu tasarımcılar tarafından özenle tasarlanmaktadır. Özgün olarak üretilen ahşap oyuncaklar sanat eseri olarak kabul görmektedir. El işçiliğiyle uzun sürelerde üretilen oyuncaklar üreticiler tarafından farklı anlamlar yüklenmektedir. Ahşap oyuncaklar tasarımcıların tasarımıyla sanatsal değeri şekillenmektedir. Tasarımcılar tarafından tasarlanan ahşap oyuncaklarda estetik görünüm ve fonksiyonellik günümüzde daha da yoğunlaşmıştır. Ayrıca tarihsel bir geçmişe sahip olan ahşap oyuncaklar o dönemin koşullarındaki tasarımlarıyla antik ahşap oyuncaklar sanat tarihinde önemli bir yere sahip olarak müzelerde yerini almaktadır (URL 1).

Görsel-2 Gerçekçi 3d render ahşap oyuncaklar

Ahşap oyuncaklar çocuklar için yalnızca bir oyun aracı olmanın yanında titizlikle tasarlanarak el işçiliği ile üretilmesi sanatsal değerinin katlanmasına sebep olmaktadır. Bu yönüyle ahşap oyuncaklar toplumun gözünde önemli bir yere sahiptir.

1.1.1. Ahşap Oyuncak Çeşitleri

Son yıllarda ahşap kullanılarak üretilen farklı tür ve işlevlere sahip olan oyuncaklar bulunmaktadır. Özellikleri bağlamında farklı yaşlardaki çocuklar için eğlenceli aktiviteler ve kazanımlar için etkili olmaktadır(URL 2).

1.1.1.1. Ahşap Bloklar

Ahşap bloklar hem bebeklik hem de çocukluk dönemi için aktif olarak ebeveynler tarafından satın alınmaktadır. Çocukların el ve göz koordinasyonunun gelişiminde önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Görsel-3 Ahşap bloklar

1.1.1.2. Ahşap Geometrik Zeka Bulmacaları

Geometrik zeka bulmacaları çoğunlukla 5 farklı geometrik şekilden oluşmaktadır. Geometrik şekillerin doğru yerlere takılması ile çocukların geometrik şekiller hakkında bilgi edinmelerini sağlar.

Görsel-4 Ahşap geometrik zeka bulmacaları

1.1.1.3. Ahşap Abaküsler

Abaküsler okullarda okuma çağında olan çocukların hesaplama işlemlerinde kullandığı araçlar olarak ifade edilmektedir. Daha çok çocukların sayı öğrenmelerinde kullanılan oyuncaklardır. Abaküslerdeki boncukların renkli olması ise çocukların renklere aşina olmasında etkilidir.

Görsel-5 Ahşap abaküsler

1.1.1.4. Ahşap Yapbozlar

Ahşap yapbozlar iki yaş üzerindeki çocukların oynaması için tasarlanmıştır. Bu oyuncaklarla çocuklar yapbozun parçalarını uygun yerlerine koyarak şekil zemin algısının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Oyuncak tasarımcıları

geometrik şekiller, sebze, meyve, hayvan ve taşıtlar gibi şekillerle ürünlerini ortaya çıkarmaktadırlar.

Görsel-6 Ahşap yapbozlar

1.1.1.5. Ahşap Trenler

Ahşap trenler çocukların trenle ulaşım hakkında oyunlar oynayabilirler. Bu oyunları sırasında trencilik ve makinistlik oyunları ile zaman geçirebilirler. Uzun vagonlar halinde trenleri hareket ettiren çocukların psiko-motor becerilerinin gelişmesinde etkilidir.

Görsel-7 Kişiyeye özel ahşap oyuncak trenler

1.1.1.6. Ahşap Lego Çeşitleri

Çocukların büyük zevkle oyunlar oynayabileceği ve onların hayal dünyalarını geliştiren oyuncaklardan birisidir. Farklı şekil ve parçaların bir araya gelmesiyle oluşan bir oyuncaktır. Bu parçalarla çocuklar hayal dünyalarına yönelik evler, kuleler, araçlar yapabilmektedirler. Parçaları birleştirirken çocukların el becerileri fark edilecek düzeyde gelişmektedir. Ayrıca dikkat ve odaklanma düzeylerinde olumlu etkileri bulunmaktadır.

Görsel-8 Ahşap lego çeşitleri

1.1.1.7. Ahşap Çıngıraklar

Ahşap çıngıraklar daha çok bebeklik çağındaki çocuklar için ses çıkartarak onların dikkatlerinin sese doğru yönelmesinde etkili olmaktadır. Bu tepkiler doğrultusunda bebekler gülümseyebilir ve çıngıraklarla daha çok eğlenebilir. Çıngıraklar ebeveynler tarafından oynatılabileceği gibi bebekler tarafından da sallanılabilir.

Görsel-9 Ahşap çingiraklar

1.1.1.8. Ahşap Alfabeler

Ahşap alfabe oyuncakları okul öncesi ve ilkokul dönemindeki çocukların eğitimlerinde kullanılabilir. Bu oyuncaklar sayı veya harf alfabeti şeklinde sınıflandırılabilir. Bu sınıflama doğrultusunda çocuklar sayıların ve harflerin dizilimine ilişkin bilgiler edinmektedir.

Görsel-10 Ahşap alfabeler

1.1.1.9. Ahşap Çiftlik Setleri

Ahşap çiftlik setlerine ilişkin oyuncaklar çocukların çiftlik içerisinde hayvanlar hakkında bilgi edinmelerine kolaylık sağlayabilmektedir. Setlerde hayvan maketleri, çiftlikte yaşayan insanlar ve çiftlik içerisindeki günlük hayata ilişkin kazanımları öğrenebilmektedir. Ayrıca çocuklar çiftliğin kurumlumu yaparak hayvanların beslenme şekillerine yönelik hayal dünyalarını geliştirebilirler.

Görsel-11 Ahşap çiftlik setleri

Sonuç ve Tartışma

Son yıllarda ekolojik sisteme yönelik gerek insan eliyle gerekse doğadan kaynaklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar çevre sorunlar, iklim değişiklikleri, hava kirliliği ve atıklar gibi problemler olarak sınıflandırılmaktadır. Günümüz devletleri ve kurumları çeşitli önlemler alsalar da yetersiz kalmaktadır. Üreticiler ve tüketiciler gerekli tüm sorumlulukları alarak gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak için ellerinden geleni yapmaları gerekmektedir. Bunun için son yıllarda önemi giderek artan sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıkmıştır. Tüm sektörlerdeki tasarımcılar ürünlerini tasarlarken sürdürülebilir hammaddeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. İnsanların bebeklikten itibaren geleceğini etkileyen en önemli unsur oyun ve oyuncaklardır. Bu bağ-

lamda oyuncak tasarımcıları sürdürülebilir oyuncakların tasarımlarına daha fazla önem vermektedir.

Oyunların kurgulanmasında etkin rol üstlenen oyuncaklar eğitsel yararının yanında sürdürülebilir bir yaşam tarzının kazanılmasında oyuncak tasarımı çok önemlidir. Ebeveynlerin oyuncak tercihlerinde sürdürülebilir ve çocuklarının sağlığını olumsuz etkilemeyecek oyuncaklara yöneldikleri son yıllarda yoğun bir şekilde görülmektedir. Sürdürülebilir oyuncaklarda daha çok ahşap ürünlerden tasarlanan oyuncaklar öncelikli olarak satın alınmaktadır veya kendilerince tasarlanmaktadır.

Son yıllarda ekolojik sistemde yaşanan sıkıntılarla birlikte üretim sektörü hammadde kullanımını mümkün olduğunca sınırlandırma yoluna giderek daha fazla sürdürülebilir ürünleri tercih etmektedirler. Ancak doğaya karşı olan sorumluluklarımız dahilinde tüm üretim sektörler istisnasız bir şekilde sürdürülebilir çalışma prensiplerine uyarak çalışma stratejilerini uygulamaları gerekmektedir. Bu üretim süreçlerinden sonra ahşap oyuncakların tasarımları sonrasındaki kullanışlı, sağlıklı, dayanıklı ve uzun ömürlü kullanımlarından dolayı ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde insanlar çevreye daha duyarlı olmaları yönünde bilinç ve farkındalığı arttırmak için sürdürülebilir ürünlerin tanıtımları konusunda çalışmalar arttırılması gerekmektedir. Sosyal medya ve kamu spotları doğrultusunda bu çalışmalara yön verilebilir.

Kaynakça

- Aydın, H. E. (2012). Oyuncak tasarımında sürdürülebilirlik esaslarının uygulanması: ahşap oyuncak örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Dalğar, T. & Kaya, A. İ. (2017). “Oyuncak Tercihinde Ahşap Malzeme Özelliklerinin İncelenmesi”, *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi*. Sayı:6, Sayfa:9-16.
- Huizinga, J. (1995), *Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Koyuncu Okca A. (2017). Ahşap Oyuncaklarının Kökboya, Cehri ve İndigo ile Boyanması. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10(19), 73 - 88.
- Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve Öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara
- Ogata, A. F. (2005), “Creative Playt hings Educational Toys and Postwar American Culture”, *Winterthur Portfolio*, 2/3, 130-156.
- Omatça İ.,(2006). “Ahşabın, Oyuncak Üretiminde Kullanımı ve Önemi”, *Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bilimleri EnsSimav Teknik Eğitim Fakültesi, Mobilya ve Dekorasyon Eğitimi Bölümü, Lisans tezi*.
- Onur, B.; “Tarih Boyunca Oyunlar ve Oyuncaklar”, *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25/2, 365-386. 1992.
- Özcan, A. (2003), “Antik Çağ’da Pişmiş Toprak Oyuncaklar”, 3. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 16-30 Haziran 2003, 166-172.
- Twemlow, A. (2008). *Grafik Tasarım Ne İçindir?*, İstanbul: Yem Yayınları.
- Bakar Fındıkcı, M., (2021). “Bir Farkındalık Olarak Sürdürülebilirliğin Grafik Tasarım Ürünleri Üzerinden İncelenmesi”. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 67, s. 1435–1446.
- Usta, İ. (2022). “Ahşap Oyuncak Kategorizasyonu”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:9 (4), Sayfa: 97-126.

İnternet Kaynakları

- URL 1:** <https://www.enskids.com.tr/ahsap-oyuncaklarin-tarihi-gecmis-ten-gunumuze-evrimi-ve-gelecegi/> Erişim Tarihi: 30.05.2023
- URL 2:** <https://www.monkeyjungle.com.tr/dogal-ahsap-oyuncaklar-ve-cocuklara-faydalari> Erişim Tarihi:02.06.2023.
- URL 3:** <https://toyi.io/tr/2022/06/08/cevremucitleri/> Erişim Tarihi:02.06.2023.
- URL 4:** <https://www.bogaziciyonetim.istanbul/plastik-yerine-cevreci-oyuncaklar/> Erişim Tarihi: 02.06.2023.
- Görsel-1** <https://toyi.io/tr/portfolio/kucuk-agiz-ailesi/> Erişim Tarihi: 05.06.2023.

- Görsel-2** <https://create.vista.com/tr/unlimited/stock-photos/42457337/stock-photo-realistic-3d-render-of-wooden/> Erişim Tarihi: 04.06.2023
- Görsel-3** <https://www.bebeji.com/UserFiles/ProductImages/0/bj18kr026/orj/60-parca-dogal-ahsap-blok-275272.jpg> Erişim Tarihi: 05.06.2023.
- Görsel-4** <https://i.pining.com/564x/b5/ee/49/b5ee49c942f07f-987b8e427e4eef4bda.jpg> Erişim Tarihi:02.06.2023.
- Görsel-5** <https://i.pining.com/564x/56/c2/c1/56c2c113cfa3fb2b-70002837c872af8f.jpg> Erişim Tarihi:02.06.2023.
- Görsel-6** <https://i.pining.com/236x/f9/04/ed/f904ed09ec3547bd1a9283ceae-74a1c6.jpg> Erişim Tarihi: 05.06.2023.
- Görsel-7** https://www.baskiyap.com/image/catalog/product/Ahsap_Oyuncak/tren/2.jpg Erişim Tarihi:02.06.2023.
- Görsel-8** <https://i.pining.com/564x/9c/9a/18/9c9a18d2d7624b-048f0a129634b9cef8.jpg> Erişim Tarihi: 05.06.2023.
- Görsel-9** <https://i.pining.com/564x/84/be/3b/84be3bbfe8df4fb-3f298252803c4594e.jpg> Erişim Tarihi: 08.06.2023.
- Görsel-10** <https://i.pining.com/564x/46/dc/d1/46dcd1ddcd5dcf75d-4ba1b93684724ef.jpg> Erişim Tarihi: 08.06.2023.
- Görsel-11** <https://i.pining.com/564x/58/6a/82/586a8233d72a7a20667549295e6d3326.jpg> Erişim Tarihi: 08.06.2023.